

## CRÒNIQUES

### «GERMINABIT»: UNA EXPOSICIÓ SINGULAR I ITINERANT

Del 14 de setembre al 21 d'octubre de 2001 es va poder visitar al Palazzo della Cancelleria, a Roma, l'exposició «Germinabit. L'expressió religiosa en llengua catalana al segle xx». L'interès de presentar-la, en primer lloc, a la Ciutat Eterna va respondre a la voluntat de remarcar la tradició de romanitat de l'Església catalana, alhora que va representar el punt de partida a una itinerància de la mostra per les diòcesis catalanes. El cardenal Ricard M. Carles, l'arquebisbe Lluís Martínez Sistach, el cardenal Paul Poupard i el president Jordi Pujol van presidir l'acte inaugural d'aquesta exposició.

### GÈNESI

Per entendre com va sorgir la idea de fer aquesta exposició cal remuntar-se a la celebració del darrer Concili Provincial Tarraconense. En aquell moment el Govern de la Generalitat va decidir potenciar la redacció d'un *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya* amb la voluntat que servís d'aportació a l'esforç col·lectiu de l'Església a Catalunya que havia representat la convocatòria del Concili.

És en les reunions de l'equip director del *Diccionari*, format per Albert Manent i els preveres Ramon Corts i Joan Galtés, que neix la idea d'organitzar una exposició de llibre religiós editat en català al segle xx. Semblava oportú fer conèixer la vitalitat de la producció editorial religiosa de casa nostra i fer evident així que Església i llengua a Catalunya han anat íntimament lligades al llarg de la història.

Després de diversos intents fallits, i com a resultat de les gestions fetes a

Roma els primers mesos de 2001, s'aconsegueix, amb l'ajuda de la Secretaria d'Afers Religiosos del govern català, ubicar l'exposició a les sales del Palazzo della Cancelleria, un dels palaus més cèntrics de Roma, un espai vaticà situat ben a prop de la piazza Navona. Una bellesa del *quattrocento* tardà.

El fet de disposar de cinc-cents metres quadrats en un lloc tan privilegiat va fer decidir l'ampliació de la mostra bibliogràfica a una exposició més general de l'expressió de l'Església catalana al segle xx.

Per tal d'aconseguir-ho, van ser convidades a participar en el projecte les quatre biblioteques de caràcter religiós que hi ha a Catalunya: la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, la Balmes, la Borja i la Pública Diocesana del Seminari de Barcelona, les quals, amb la col·laboració de la citada Secretaria d'Afers Religiosos i de diverses institucions museístiques, van dotar de contingut l'exposició.

#### EL NOM

Atès que el títol descriptiu de la mostra, que era el seu únic nom inicial, era massa llarg, es va optar per batejar-la amb un altre que fos més sintètic. Es va triar *Germinabit* per tres motius fonamentals, ultra el fet oportú de ser un mot llatí. En primer lloc, perquè el nom presenta una connotació de vida i de fertilitat. En segon lloc, perquè és l'inici de l'introït a la Missa de la Mare de Déu de Montserrat: «Germinans *germinabit* et exultabit laetabunda et laudans». I tercer, perquè havia estat el títol d'un butlletí que editava l'Escolania de Montserrat als anys cinquanta i que va ser el precedent de la revista *Serra d'Or*.

#### OBJECTIUS GENERALS I ABAST DE L'EXPOSICIÓ

*Germinabit* té per objectiu demostrar la vitalitat de la vida eclesial catalana al llarg del segle xx i l'ús natural i habitual de la llengua pròpia com a vehicle d'expressió escrita, litúrgica i pastoral. Aquests objectius delimiten els continguts de la mostra a obres escrites en llengua catalana al llarg del segle xx a Catalunya. Hom hauria pogut exposar-hi obres de caire religiós en llengua castellana o editades en català en altres punts de la seva àrea lingüística. També s'hauria pogut optar per oferir una panoràmica històrica més dilatada. Tanmateix, el títol de l'exposició en marca clarament els límits.

La mostra vol oferir una visió de la nostra cultura contemporània des de l'òptica eclesial amb tots els valors que aquesta vinculació mil·lenària hi ha aportat, i que reflecteix d'una forma diàfana que la petja de l'Església a Catalunya, no només en l'àmbit cultural sinó també en la seva identitat, és

un fet inqüestionable, tal com van recordar els bisbes en el document *Arrels cristianes de Catalunya* (1986).

#### OBJECTIUS EN RELACIÓ ALS CONTINGUTS

- Presentar una síntesi de la història de l'Església catalana.
- Presentar la composició diocesana del territori.
- Presentar una acurada selecció bibliogràfica i hemerogràfica.
- Donar a conèixer les tradicions religioses populars.
- Evidenciar la relació de llengua i fe en l'obra creativa d'artistes i escriptors catalans.
- Documentar i homenatjar les institucions d'inspiració religiosa que en els diferents àmbits d'actuació social han encarnat la fe catòlica.

#### OBJECTIUS EN RELACIÓ ALS PÚBLICS

- L'exposició vol ser capaç d'interessar quatre segments de potencials visitants: el clergat, els estudiants universitaris, els bibliòfils i els ciutadans interessats a conèixer de prop el pòsit de llatinitat de la nostra cultura.
- Procurar un apropament de caràcter intel·lectual, visual i emocional dels visitants als continguts de l'exposició.
- Induir a la reflexió sobre els valors de la identitat cultural a la llum del magisteri de l'Església.
- Afavorir l'aprofundiment en el procés històric del segle xx i en els valors cristians de la nostra cultura.

#### OBJECTIUS EN RELACIÓ A LA MUSEOGRAFIA

- Usar un llenguatge expositiu sobri i modern.
- Estructurar un itinerari d'introducció històrica i diocesana que permeti la lectura dels àmbits documentals de l'exposició.
- Compensar la manca d'espectacularitat d'una part important de les peces exposades amb una presentació acurada, una representació d'edicions de bibliòfil i la introducció d'elements museogràfics de caràcter històric.
- Acompanyar la mostra d'una atmosfera musical selecta i adient.
- Completar l'exposició amb la projecció de vídeos relacionats amb la temàtica exposada.
- Decorar els espais lliures amb una selecció adient d'exlibris.

## ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

Per tal d'assolir tots aquests objectius descrits, s'ha estructurat l'exposició en set àmbits.

### I. *Història i art*

Aquesta part de l'exposició és la que té un contingut més discursiu ja que es procura sintetitzar en sis textos breus una panoràmica de la història de l'Església a Catalunya.

Cal remarcar que la selecció s'ha fet en atenció a tres criteris: obres de vàlua representatives de cada època, de tècniques diverses i, sobretot que –en la mesura del possible– continguessin el llibre o l'actitud de llegir com a part fonamental de la seva iconografia de tal manera que fessin, en certa manera, de fil conductor a la mostra bibliogràfica.

### II. *Presentació de les diòcesis*

L'exposició presenta el marc geogràfic i les dades bàsiques de cada diòcesi. La idea d'unitat es remarca situant aquests gràfics entorn del bàcul del bisbe Torras i Bages, presentat com a símbol del paper que l'Església a Catalunya va jugar a favor de la superació de les confrontacions bèl·liques del segle XIX i del compromís a favor de la regeneració cultural que havia emprès la societat catalana.

### III. *Mostra bibliogràfica*

És l'àmbit central de l'exposició. La selecció dels llibres s'ha fet atenent tres criteris juxtaposats: l'autoria, el temàtic i el cronològic. D'aquesta forma s'ha procurat que no quedés cap autor important sense representació de la seva obra, que no hi hagués llacunes cronològiques –malgrat les inevitables diferències en la producció editorial d'un o altre període històric– i que hi fossin representats tots els àmbits relacionats amb la religió.

El repertori final comprèn 754 volums classificats en vint-i-quatre temes o apartats que són: Hagiografies i biografies. Art i arquitectura. La Bíblia. L'Església i la cultura catalana. Concili Vaticà II. Cristologia i Mariologia. Literatura catalana religiosa. Literatura religiosa, traduccions. Litúrgia. Magisteri Episcopal. Magisteri Papal. Música. Ordes religiosos i vida monàstica. Pastoral, catequesi i omilètica. Patrística. Religiositat popular. Assaig religiós. Espiritualitat. Història de l'Església. Teologia. Col·leccions. Llibres de bibliòfil. Facsímils. Llibres especials.

La diversitat i la continuïtat editorial són característiques de l'edició

d'obres religioses en català malgrat la persecució que va patir aquesta llengua durant els períodes dictatorials (1923-1930 i 1939-1975) del segle xx. La implicació citada de l'Església en el renaixement i en el manteniment de la cultura catalana queda ben palesa amb aquesta mostra bibliogràfica.

La selecció té la voluntat de ser un mosaic representatiu dels autors – amb obra pròpia o traduïda– tendències i gèneres literaris que al llarg del segle xx han mantingut la llengua catalana com a vehicle viu d'expressió de la fe en tots els seus aspectes.

El conjunt d'obres exposades representa aproximadament un quinze per cent del volum d'obres de caràcter religiós publicades en el transcurs del segle. Cal remarcar que alguns d'aquests apartats –com ara el de literatura, el de música o el d'art–, contenen una mínima representació de l'editat. Tanmateix hi ha altres apartats –com ara els dedicats a la Bíblia, a la Litúrgia o al magisteri pontifici–, que són gairebé exhaustius.

#### IV. *Mostra hemerogràfica*

Aquest àmbit és un apèndix de l'anterior. Està formulat amb els mateixos criteris i es concreta en una selecció de cinquanta-tres publicacions que donen testimoni de l'activitat divulgativa i de la voluntat comunicativa de l'Església a Catalunya.

La gran quantitat de revistes i publicacions periòdiques de caire religiós que s'han publicat a Catalunya al llarg de tot el segle xx han estat un mitjà d'expressió de la pietat popular, han contribuït a difondre els continguts del magisteri papal i episcopal i han estat també un focus important de debat, de recerca.

L'exposició Germinabit mostra una tria d'aquelles revistes més representatives en l'àmbit de la seva especialització: actualitat, litúrgia, catequesi, cultura, teologia, etc.

#### V. *Els artistes*

La forta vinculació entre art i Església a Catalunya des de l'expansió del primer cristianisme ha contribuït al llarg de la història a la implicació d'artistes catalans de renom internacional en la realització d'obres de caire religiós i en el seu compromís de col·laborar en la dignificació de la cultura catalana. L'exposició Germinabit mostra una peça representativa –acompanyada d'una sintètica expressió del seu pensament– d'artistes contemporanis que han destacat en els àmbits de l'arquitectura, la pintura, l'escultura, la música i l'orfebreria, i que han estat un exemple clar d'aquesta fusió entre fe, llengua i capacitat creativa.

### VI. *Les institucions*

Catalunya ha destacat sempre pel seu dinamisme social, fet que ha permès crear una extensa xarxa institucional que ha imprès un nou caràcter propi al país en el transcurs del temps. L'Església també hi ha contribuït amb un gran nombre d'institucions que han fet realitat nombrosos projectes de caire litúrgic, cultural, pastoral, teològic, assistencial, docent...

Germinabit ha fet l'esforç de relacionar unes dues-centes cinquanta d'aquestes entitats nascudes en el marc de l'Església catalana al llarg del segle xx. Els seus noms han estat escrits en banderoles que, situades entorn d'una maqueta de les naus de la Sagrada Família, creen gràficament i textual una analogia, una metàfora visual ben eloqüent de l'esforç dels homes i les dones per mantenir ben viu l'edifici de la fe cristiana a casa nostra.

### VII. *Les tradicions*

La voluntat d'aquest àmbit era mostrar visualment la vigència en els nostres dies de tradicions religioses seculars, amb una atenció especial a les de caràcter dramàtic. Tanmateix, la temàtica ha estat tractada només per mitjà d'un article del catàleg i d'unes escenes del documental produït en el si de l'exposició i que es pot veure en l'espai audiovisual.

### SINGULARITAT DE LA ITINERÀNCIA

El repte de presentar l'exposició a cada bisbat crec que s'ha resolt bé per mitjà d'un criteri bàsic: fer-la a cada lloc en funció dels criteris i desitjos dels responsables diocesans. Això significa que, a partir del diàleg i del treball en equip, hem singularitzat Germinabit sobretot en tres aspectes: l'adaptació als espais disponibles, la complementació dels fons bibliogràfic amb obres pròpies de la diòcesi i la il·lustració històrica amb obres d'art també provinents de la diòcesi. El resultat, crec que ha estat bo, perquè la comunitat de cada diòcesi ha pogut sentir-se, com a cosa pròpia, una exposició com aquesta que té la raó més profunda de la seva existència en la pròpia vida i treball entorn de la fe cristiana.

Pel que fa a la part bibliogràfica, cada diòcesi ha presentat –va presentant a mesura que s'hi presenta *Germinabit*– un suplement d'un centenar d'obres significatives pel tema o per l'autor, llevat de Barcelona, en què, per la complexitat de fer aquesta selecció sense trepitjar el fons general, s'ha optat per oferir un itinerari llibresc pel que podem considerar un alfa i omega de l'expressió religiosa en llengua catalana al segle xx: Mossèn Cinto Verdager i el Pare Miquel Batllori.

L'aportació artística en general és extreta del fons dels corresponents Museus Diocesans bo i procurant, això sí, de presentar obres que habitualment no estiguin exposades. En aquest sentit cal destacar l'esforç de *Germinabit* per col·laborar a cada Diòcesi en la restauració d'alguna obra singular o, també, en l'adequació de sales o espais normalment allunyats dels usos museístics. Avui, que encara no és closa la itinerància, és aviat per relacionar i valorar aquestes iniciatives, però estic ben segur que aquest aspecte mereixerà en un futur pròxim un article que ho analitzi.

#### ELS CATÀLEGS I LA GUIA DIDÀCTICA

L'exposició ha generat un llibre-catàleg de *Germinabit*, presentat en italià a Roma i en català a Tarragona, que es complementa a cada Diòcesi amb un de més breu que conté una salutació del bisbe, la relació de les aportacions específiques del bisbat i un article de caràcter històric.

Al catàleg general, s'hi han publicat nou articles especialitzats, precedits de tres pròlegs –a càrrec del Cardenal Ricard Maria Carles, de l'Arquebisbe Lluís Martínez Sistach i del President de la Generalitat de Catalunya, Molt Hble. Sr. Jordi Pujol– i de les presentacions corresponents de les Biblioteques organitzadores, més l'inventari del contingut material de l'exposició.

Els articles, concretament, han estat escrits per Antoni Pladevall i Font, «L'església a Catalunya»; Albert Manent i Segimon, «La història nacional de Catalunya al segle xx»; Josep Massot i Muntaner, «L'església catalana al segle xx (fins al Concili Vaticà II)»; Evangelista Vilanova, «Del Concili Vaticà II al Concili Provincial Tarraconense»; Josep Faulí, «Un segle de llibre religiós en català»; Armand Puig i Tàrrach, «Les traduccions i els estudis bíblics»; Joan Bellavista i Ramon, «La Província Eclesiàstica Tarraconense al segle XX. La litúrgia»; Francesc Massip, «Tradició i vitalitat del teatre religiós català», i Pere Solà i Gussinyer, «L'associacionisme català d'inspiració catòlica al segle xx».

A més d'aquests catàlegs –que en el futur constituïran una valuosa panoràmica de l'Església a Catalunya–, recentment, a partir d'una iniciativa del Centre de Recursos de Tarragona, des que *Germinabit* va ser allà, el Departament d'Ensenyament col·labora amb la redacció d'una guia didàctica adreçada als cursos superiors d'ESO i primers de Batxillerat, que també presenta una part general i una d'específica de cada diòcesi.

#### ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

Per tal de donar més relleu a l'exposició en la seva instal·lació a Roma, es van programar quatre concerts a càrrec de: Ensemble Unda Maris (14/IX/

2001), Jordi Savall & Hespèrion XXI (23/IX/2001), Escolania de Montserrat (14/X/2001), Exaudi Nos (21/X/2001).

A l'ensem, amb la voluntat de difondre i potenciar el diàleg entorn dels continguts de l'exposició, també s'hi van impartir quatre conferències a càrrec dels professors Andrea Riccardi (19/IX/2001), Jordi Bonet (26/IX/2001), Josep Maria Benítez (3/X/2001) i Lluís Clavell (10/X/2001).

Altres concerts i conferències també s'han programat entorn de les altres edicions de Germinabit, actes a la mida de cada diòcesi que han permès demostrar-ne la vitalitat.

Tot plegat una experiència singular ben reeixida la gran aflluència de visitants que va tenint. En aquest sentit, crec que pot afirmar-se que l'important nombre de visitants i l'interès que habitualment posen en el recorregut per l'exposició acosten Germinabit al seu fruit més desitjable: fer possible que col·labori a potenciar la capacitat de reflexió i de diàleg a partir de conèixer una mica més, com a comunitat de creients, la nostra història més recent i també a partir d'evidenciar un fet bàsic: l'expressió religiosa, tant des del punt de vista literari, com de l'artístic i l'intel·lectual, presenta sempre el denominador comú de l'harmonia espiritual, com a ideal personal, i de la justícia i la pau, com a objectiu social.

Jordi ALBERTÍ